

Зв'язок духовного потенціалу особистості з рівнем інтолерантності до невизначеності у жінок

Коллі-Шамне А.^{a1}

^a «Організація допомоги біженцям», кантон Фрібур, Швейцарія; Херсонський державний університет, Україна

Анотація

У статті досліджено духовний потенціал жінок як психологічний ресурс толерантності до невизначеності в умовах війни. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі жінок у соціальному, громадському та професійному житті в умовах масштабних суспільних трансформацій, що супроводжуються високим рівнем невизначеності та емоційного напруження. У роботі духовний потенціал розглядається як важливий внутрішній ресурс особистості, пов'язаний із формуванням життєвих смислів, моральних орієнтацій, відповідального ставлення до себе та здатності до психологічної саморегуляції. Проаналізовано взаємозв'язок між рівнем духовного потенціалу та проявами інтолерантності до невизначеності, які відображають індивідуальні особливості реагування на ситуації непередбачуваності та життєвої нестабільності. Результати дослідження свідчать про наявність зв'язку між духовним розвитком особистості та здатністю жінок конструктивно реагувати на невизначеність і психологічні виклики воєнного часу. Встановлено, що зі зростанням духовного потенціалу знижується рівень інтолерантності до невизначеності, що сприяє кращій емоційній регуляції та підвищенню психологічної стійкості. Також виявлено вікові особливості ставлення до невизначеності та відповідальності за власне здоров'я. Отримані результати підкреслюють значення духовного розвитку як важливого ресурсу психологічної адаптації та життєстійкості жінок у кризових соціальних умовах.

Ключові слова: духовний потенціал особистості; толерантність до невизначеності; психологічна стійкість; жінки; війна.

The Relationship Between the Spiritual Potential of a Personality and the Level of Intolerance to Uncertainty in Women

Kolly-Shamne A.^{a1}

^a «Refugee Aid Organization», Canton of Fribourg, Switzerland, Kherson State University, Ukraine

Article type: Research article

Abstract

The article examines the spiritual potential of women as a psychological resource for tolerance to uncertainty in the context of war. The relevance of the study is determined by the growing role of women in social, public, and professional life during large-scale societal transformations accompanied by a high level of uncertainty and emotional stress. Spiritual potential is considered as an important internal resource of personality associated with the formation of life meanings, moral orientations, responsible attitudes toward oneself, and the ability for psychological self-regulation. The study analyzes the relationship between the level of spiritual potential and manifestations of intolerance to uncertainty that reflect individual differences in responding to unpredictable and unstable life situations. The findings indicate a relationship between the development of spiritual potential and women's ability to respond constructively to uncertainty and psychological challenges during wartime. Higher levels of spiritual development are associated with lower levels of intolerance to uncertainty, contributing to more effective emotional regulation and greater psychological resilience. Age-related differences in attitudes toward uncertainty and responsibility for personal health are also identified. The results highlight the importance of spiritual development as a significant psychological resource that supports women's adaptation, resilience, and well-being in conditions of social crisis and prolonged uncertainty.

Keywords: spiritual potential of personality; intolerance to uncertainty; psychological resilience; women; war.

¹ Corresponding author

E-mail address: ashamne1968@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1541-6079>

<https://doi.org/10.37203/kibit.2026.54.09>

Received: 05.01.2026

Revised: 15.01.2026

Accepted: 20.01.2026

How to cite this article: Kolly-Shamne, A. (2026). The relationship between the spiritual potential of a personality and the level of intolerance to uncertainty in women. *Herald of Kyiv Institute of Business and Technology*, 54(1), 77-89. <https://doi.org/10.37203/kibit.2026.54.09>

© 2026 The Author(s). This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Вступ

Повномасштабна війна зумовила глибокі структурно-функціональні трансформації українського соціуму, що виявляються у зміні конфігурації соціальних інститутів, гендерній реструктуризації громадянського і професійного простору, перерозподілі соціальних ролей та супроводжуються зростанням представництва жінок у різних сферах. Новий соціально-демографічний та рольовий портрет українського суспільства актуалізує проблему забезпечення функціональної ефективності (Симончук, 2024). Воєнний контекст продукує підвищений рівень соціальної та індивідуальної невизначеності, впливає на когнітивні процеси, емоційну регуляцію та поведінкові стратегії українців (Предко, 2023). Тож особливої ваги набувають механізми підвищення особистісної ефективності українських жінок. Дослідження зв'язку їх духовності як ресурсу з інтолерантністю до невизначеності дозволять розробити прикладні алгоритми підвищення адаптивного потенціалу українських жінок в умовах війни.

Мета – встановити зв'язок між рівнем розвитку духовного потенціалу жінок різного віку та рівнем їх інтолерантності до невизначеності в умовах війни як екзистенційної загрози.

Методи та матеріали

Концепт «(ін)толерантність до невизначеності». Важливість невизначеності та реакції людей на неї давно визнана (Geller 1990), проте останні кілька років їй приділяється дедалі більше уваги. Інтолерантність до невизначеності (ІН; intolerance of uncertainty) в сучасній психології відрізняють від толерантності до невизначеності (ТН; tolerance of uncertainty). Це пов'язані поняття, які є концептуально різними (не дзеркальними) вимірами реакції людини на невизначеність (Hillen et al., 2017; Рис. 1): особа з низькою нетерпимістю до невизначеності не обов'язково має високий рівень толерантності. Толерантність до невизначеності (ТН) забезпечує збереження функціональності й адаптацію в умовах невідомого (Daşcı et al., 2023), інтолерантність до невизначеності (ІН) пов'язана з негативними емоціями, уникненням і тривожним очікуванням (Carleton, 2016; Rosser, 2018).

Рисунок 1. Концепти толерантність до невизначеності та інтолерантність до невизначеності (Hillen et al., 2017)

В умовах невизначеності ІН асоціюється із заниженою мотивацією, тривожністю, стресом і прокрастинацією. ТН пов'язана з кращою залученістю, стійкістю, адаптацією до невизначених завдань (Carleton, 2016; Daşcı et al., 2023; Vives & Feldman, 2018). Різні рівні ІН та ТН відмінно впливають на здатність прогнозувати, планувати, на стратегії обробки інформації та прийняття рішень в умовах невизначеності (Carleton, 2016; Hillen et al., 2017).

ІН асоційюється з емоційним благополуччям, якістю прийняття рішень, поведінкою (Strout et al., 2018). ІН є ключовою когнітивно-емоційною реакцією, пов'язана з тривогою, емоційними труднощами та дезадаптивними стратегіями емоційної регуляції на невизначеність (Daşcı et al., 2023; Rosser, 1918; Sahib et al., 2023). Вищий рівень толерантності до амбігуючої невизначеності передбачає більшу готовність до просоціальної поведінки в рішеннях про співпрацю та довіру до інших осіб (Vives & Feldman, 2018) і пов'язаний з кращою академічною адаптацією (Daşcı et al., 2023). Низька толерантність до невизначеності – з тривожністю, стресом, упередженнями у прийнятті рішень та незадоволеністю лікуванням, а високий рівень сприяє адаптивним стратегіям і кращому емоційному благополуччю (Strout et al., 2018).

На думку Е. Hill і А. Hamm (2019), нетерпимість до невизначеності – це особистісна характеристика, що відображає небажання людини приймати невідомі наслідки та події; Г. Громова визначає її виявленням особливостей сприйняття і регуляції емоцій у відповідь на невизначеність (Громова, 2021, 115). Інтollerантність до невизначеності пов'язана з когнітивними, емоційними та поведінковими наслідками (Strout та ін., 2018). Тому варто спиратись на багатовимірне визначення ІТ, зокрема, на інтеграційну концептуальну модель толерантності до невизначеності, де вона розглядається комплексом емоційних, когнітивних і поведінкових реакцій на усвідомлювану невизначеність (Hillen et al., 2017), що визнає: нетерпимість до невизначеності може бути станом, викликаним конкретною ситуацією (певний патерн когнітивних, емоційних, поведінкових реакцій на невизначеність) чи рисою характеру (схильність людини до певного патерну реакцій). Сучасні дослідники вважають, що ІН є трансдіагностичним механізмом емоційних та когнітивних труднощів (Rosser, 2018), оскільки асоціюється з труднощами емоційної регуляції, використанням неадаптивних стратегій регуляції та підсиленою реакцією на невизначені загрози (Sahib et al., 2023). Огляд Т.Д. Strout та його колег демонструє різноманітність підходів до ІН і актуалізує необхідність побудови узгоджених теоретичних моделей (Strout et al., 2018).

Студіювання підтверджують, що психологічні реакції на невизначеність модеруються контекстуальними, особистісними, когнітивно-поведінковими та гендерними змінними. Наявно чимало доказів гендерних відмінностей в реакціях на невизначеність: рівень ІН жінок та чоловіків у стресі по-різному впливає на вибір ними стратегій копінг-поведінки (Doruk et al., 2015); у дослідженні зв'язку сенсорної чутливості, тривожності й ІН встановлено, що ІН сильніше впливає на тривожність жінок, ніж чоловіків (Panchyshyn et al. 2023); жінки демонструють сильніший зв'язок між неоднозначними ситуаціями й антиципаторною тривогою (Strout et al., 2018; Panchyshyn et al., 2023), більш схильні займатися генерацією сценаріїв і орієнтованим на майбутнє ментальним моделюванням, посилюючи вплив гіпотетичних негативних наслідків, а не безпосередньої небезпеки (Doruk et al., 2015).

Гендерно-специфічні відмінності в емоційній та когнітивній обробці невизначеності виявляються у тому, що жінки мають вищий за чоловіків рівень занепокоєння та очікування загрози в невизначених контекстах (Torgus et al., 2025; Tamres et al., 2002; Doruk et al., 2015). Сучасні когнітивні моделі пояснюють це не підвищеною вразливістю жінок, а підвищеною чутливістю до загрози, ймовірнісних результатів, які активують низку когнітивно-афективних процесів, що є підґрунтям тривожної реакції (Carleton, 2016; Grupe, 2013): низька толерантність до невизначеності пов'язана з вищим сприйнятим ризику раку, більшим занепокоєнням і складністю інтеграції інформації в образ себе та майбутнього (O'Neill et al., 2006).

Так, гендерні відмінності менше стосуються емоційної нестабільності та більше відмінностей у прогностичній обробці: невизначеність жінки обробляють через реляційну оцінку й оцінку майбутніх наслідків, а чоловіки реагують на безпосередні ситуаційні сигнали (Panchyshyn et al., 2023). Сама неоднозначність, а не загроза, спричиняє стійку психологічну напругу в жінок.

Гендер модерує емоційну реакцію страху в екстремальних ситуаціях: нетерпимість до невизначеності сильніше за чоловіків прогнозує рівень страху в жінок (Panchyshyn et al., 2023), що пояснюється антиципацією, бо жінки схильні подумки симулювати кілька потенційних майбутніх варіантів, збільшуючи тривалість сприйнятої загрози. За цим сценарієм ІН сильніше підвищує страх землетрусу в жінок, ніж у чоловіків (Torgus et al., 2025). Тож невизначеність функціонує як часовий стресор – подовжує психологічний вплив небезпеки навіть за відсутності безпосередньої шкоди.

Жінки частіше інтерпретують неоднозначні ситуації з погляду стосунків, належності та майбутньої стабільності (Doguk et al., 2015). Для них невизначеність загрожує не лише безпеці, але й безперервності ідентичності й соціальних ролей. ІТ може бути центральним механізмом дестабілізації в перехідних життєвих ситуаціях (Panchyshyn et al., 2023), ІН – трансдіагностичним когнітивно-емоційним механізмом (Carleton, 2016; Sahib et al., 2023) у контексті тривоги, емоційної регуляції, когнітивної ригідності, прийнятті рішень тощо.

Концепт «духовний потенціал особистості». Зв'язки ІТ з духовним потенціалом особистості – інтегральною системою смислів, цінностей та переживання трансцендентності – залишаються недостатньо вивченими, попри те, що екзистенційна традиція розглядає смисли і цінності головним чинником стійкості до невизначеності (Frankl, 1963; Wong, 2012).

Тож доречно спиратись на розуміння духовного потенціалу особистості як інтегральної системи смислів, цінностей, рефлексії та переживань трансцендентності, які забезпечують внутрішню стійкість людини, її адаптацію до екзистенційної невизначеності. Класична ідея про те, що індивід краще переносить невизначеність, коли може надати їй сенс, належить В. Франклу, в екзистенційній традиції якого духовність є фактором стійкості в умовах невизначеності (Frankl, 1963). Тобто духовність, пов'язана з смислоутворенням, психічним благополуччям і адаптацією до невизначеності (Gutierrez-Rojas, 25, Söylev, 25) знижує не власне стрес, а хаотичність переживання. Духовний потенціал постає психологічним ресурсом смислоутворення, що містить ціннісну систему, життєві смисли, внутрішню цілісність, переживання опори поза зовнішнім контролем.

Духовність трансформує позицію особистості щодо майбутнього та сприяє прийняттю його принципової непередбачуваності. Завдяки цьому життєві події перестають сприйматися хаотичними або загрозливими, а інтегруються в цілісну картину досвіду, що розширює здатність індивіда витримувати випробування та розвивати толерантність до невизначеності. Наприклад, релігійні особи демонструють вищі рівні толерантності до невизначеності (Проць, 2023). Прямі дослідження зв'язку духовного потенціалу та толерантності до невизначеності досі обмежені, тому первинний аналіз цього зв'язку став предметом цієї праці.

Концепт духовного потенціалу особистості Е. Помиткін визначає «дією специфічних механізмів (децентрації, духовної ідентифікації, рефлексії, трансценденції та усвідомлення буттєвої єдності)», простудіювати які можна через вивчення рівня їх актуалізованості у різних процесах життя (Помиткін, 2013, 112). Духовний потенціал особистості та рівень інтолерантності до невизначеності – концепти, які визначають світогляд людини (Парафіло, 2025).

Вибір методик дослідження був обумовлений необхідністю уточнення зв'язку між духовністю як ресурсною екзистенційною характеристикою особистості та її когнітивно-емоційною реакцією на невизначеність, дозволяє перевірити передбачувану регуляторну функцію духовності в переживанні гітолерантності до невизначеності а саме: «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона (адапт. Г. Громової; вимірює прогностичну та гнітючу тривогу, загальний рівень інтолерантності до невизначеності, визначає потребу людини у передбачуваності, труднощі прийняття майбутнього, когнітивну ригідність у ситуації вибору, дистрес за відсутності інформації (Gromova, 2017; Carleton, 2016)), «Духовний потенціал особистості – 2» (Е. Помиткін; виокремлює п'ять шкал – Рефлексія,

Спрямованість, Характер, Досвід, Психофізіологія; встановлює загальний рівень духовного потенціалу і здатність надавати сенсу, прийняття неминучості, життєву спрямованість, внутрішню опору, оцінює ресурс переживання невизначеності, який теоретично має знижувати інтолерантність).

У дослідженні взяли участь 264 жінки віком від 15 до 65 років. Серед них 48 осіб юнацького, 195 – дорослого та 21 – похилого віку. Середній вік учасниць становив 36,5 років (SD = 11,04). Статистичну обробку реалізовано на основі комп'ютерної програми Excel («Professional Plus 2019»). Використано коефіцієнт кореляції Спірмена (для виявлення взаємозв'язків між змінними) та коефіцієнт Н – Крускала-Уолліса.

Результати

Учасницям вибірки різного віку властивий середній рівень розвитку духовного потенціалу і показників толерантності до невизначеності. Тож механізми духовного потенціалу і толерантність до невизначеності в респонденток не мають екстремальних (високих чи низьких) показників, які вирізняли би їх від загальної популяції, що дозволяє визначити отримані дані типовими для загальної популяції жінок відповідного вікового діапазону. Здійснено кореляційний аналіз результатів респондентів за обраними методиками (Табл. 1).

Таблиця 1

Показники кореляційного аналізу результатів за методиками «Шкала інтолерантності до невизначеності» та «Духовний потенціал особистості – 2»

Показники загальної вибірки		Шкали за методикою «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона		
		Шкала прогностичної тривоги	Шкала гнітючої тривоги	Інтолерантність до невизначеності
Шкали за методикою «Духовний потенціал – 2» Е. Помиткіна	Рефлексія (за Е. Помиткіним)	-0,196**		-0,174**
	Спрямованість (за Е. Помиткіним)		-0,182**	-0,139*
	Досвід (за Е. Помиткіним)		-0,123*	
	Психофізіологія (за Е. Помиткіним)	-0,159**		-0,139*
	Загальний рівень духовного потенціалу (за Е. Помиткіним)		-0,122*	

Примітки: $p \leq 0,05$ - *слабкої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,01$ - **середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** великої сили кореляційний зв'язок.

Зі шкалою характер зв'язків не виявлено.

Значущий зворотній кореляційний зв'язок встановлено між шкалою прогностичної тривоги та шкалою «Рефлексія» ($r = -0,196, p \leq 0,01$). Високі показники прогностичної тривоги пов'язані зі зниженням здатності до аналізу власних думок, почуттів та вчинків, а високий рівень рефлексії особою своєї поведінки, рис характеру, вдосконалення стилю життя, пов'язані з низьким рівнем нетерпимості до невизначеності (насамперед мисленнєвого компоненту).

Значущий зворотній зв'язок виявлено між шкалами «Рефлексія» та «Інтолерантність до невизначеності», що конкретизує попередній: чим більшою є рефлексія особистістю якостю власного життя, тим менше їй притаманні негативні думки й реакції щодо майбутнього;

чутливість жінок до невизначеності запускає мисленнєві процеси, які лежать в основі тривожної реакції (Carleton, 2016; Grupe & Nitschke, 2013).

Зворотний кореляційний зв'язок середньої сили наявний між шкалою методики Е. Помиткіна «Спрямованість» і «Шкалою гнітючої тривоги» (Громова, 2021) ($r = -0,182$, $p \leq 0,01$): зі зростанням спрямованості жінок, їх орієнтації на життєві смисли, вищі цінності та духовний розвиток знижується інтенсивність гнітючої тривоги; більш виражена ціннісно-смилова визначеність жінки пов'язана з меншою схильністю до негативних тілесно-емоційних реакцій у ситуаціях несподіваних змін та невизначеності.

Аналогічна тенденція простежується щодо зворотного кореляційного зв'язку між шкалами «Інтолерантність до невизначеності» та «Спрямованість» ($r = -0,139$, $p \leq 0,05$): вищий рівень спрямованості асоціюється з більшою толерантністю до невизначеності; жінки з чіткими життєвими орієнтирами, життєвими смислами та ціннісною структурованістю демонструють меншу схильність сприймати невизначені ситуації загрозливими.

Встановлено зворотний кореляційний зв'язок малої сили між шкалами «Досвід» і «Шкала гнітючої тривоги» ($r = -0,123$; $p \leq 0,05$): зі зростанням рівня духовного досвіду, зокрема здатності до самовдосконалення, осмислення і практичного засвоєння ціннісного досвіду, знижується вираженість гнітючої тривоги; накопичений та інтегрований духовний досвід пов'язаний із меншою схильністю до негативних тілесно-емоційних реакцій у складних або невизначених ситуаціях. Ці результати узгоджуються з висновком, який зробила І. Грищук, досліджуючи вплив дитячого досвіду на рівень особистісної тривоги: пережите дитиною безпосередньо впливає на притаманну їй толерантність до невизначеності (Грищук, 2025).

Між шкалами «Психофізіологія» та «Шкала прогностичної тривоги» ($r = -0,159$; $p \leq 0,01$) виявлено зворотний кореляційний зв'язок: зі зниженням схильності до тривожного очікування можливих негативних подій у жінок зростає відповідальне ставлення до власного психофізіологічного стану; менш виражена прогностична тривога (когнітивна тривожна напруга, пов'язана з невизначеністю майбутнього) асоціюється у жінок з більш усвідомленим ставленням до збереження здоров'я. Подібна тенденція простежується у зв'язку між шкалами «Психофізіологія» та «Інтолерантність до невизначеності»: вищий рівень відповідальності за власне здоров'я пов'язаний із меншою схильністю сприймати ситуації невизначеності загрозливими.

Наявний зворотний кореляційний зв'язок малої сили між шкалами «Загальний рівень духовного потенціалу особистості» та «Шкала гнітючої тривоги» ($r = -0,123$; $p \leq 0,05$): вища актуалізація духовного потенціалу особи пов'язана зі зниженням інтенсивності негативних емоційних реакцій у ситуаціях невизначеності. Дані кореляційні зв'язки підтверджують гіпотезу про зв'язок духовного потенціалу жінки та її толерантності до невизначеності, хоча не дозволяє визначити причинно-наслідкові зв'язки між ними.

Тож було здійснено кореляційний аналіз між показником віку респонденток і результатами за психодіагностичними методиками (Табл. 2), перевірено зв'язок віку з показниками інтолерантності до невизначеності та духовного потенціалу особистості: встановлено зворотні кореляційні зв'язки між віком і показниками методики «Шкала інтолерантності до невизначеності», зі «Шкалою прогностичної тривоги» ($r = -0,244$; $p \leq 0,001$), «Шкалою гнітючої тривоги» ($r = -0,172$; $p \leq 0,01$) та загальним показником інтолерантності до невизначеності ($r = -0,227$; $p \leq 0,001$). Зі збільшенням віку жінок знижується вираженість тривожного очікування майбутніх подій, загальна інтолерантність до невизначеності. Старші респондентки демонструють вищу толерантність до ситуацій невизначеності. Виявлено прямий кореляційний зв'язок між віком і шкалою «Психофізіологія» методики «Духовний потенціал – 2» ($r = 0,152$; $p \leq 0,05$), що свідчить про зростання відповідального ставлення до власного здоров'я та психофізіологічного стану з віком.

Отримані результати вказують на статистично значущі кореляції, що дає підстави розглядати вік як чинник формування толерантності до невизначеності та розвитку духовного потенціалу. Тому якість і кількість життєвого досвіду жінок пов'язані зі зниженням інтолерантності до невизначеності та більш зрілим ставленням до власного здоров'я.

Таблиця 2

Кореляції шкал методик «Шкала інтолерантності до невизначеності» та «Духовний потенціал особистості – 2» та віком респонденток

Показники загальної вибірки	Шкали за методикою «Шкала інтолерантності до невизначеності»			Шкали за методикою «Духовний потенціал – 2»
	Шкала прогностичної тривоги	Шкала гнітючої тривоги	Інтолерантність до невизначеності	Психофізіологія
Вік	-0,244***	-0,172**	-0,227***	0,152*

Примітки: $p \leq 0,05$ - * слабкої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,01$ - ** (0,159) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,201) великої сили кореляційний зв'язок

Встановлено зворотній зв'язок середньої та великої сили з показниками методики «Шкала інтолерантності до невизначеності» та показниками віку жінок: чим більшим є вік представниць вибірки, тим більшою стає терпимість до невизначеності.

За допомогою Н-критерію Крускала-Уолліса здійснено порівняльний аналіз показників у вибірках, диференційованих за віком, що дозволило виявити статистично значущі відмінності між віковими групами та емпірично підтвердити результати кореляційного аналізу. Водночас критерій Крускала-Уолліса дає змогу встановити наявність відмінностей між групами, однак не визначає напрям цих змін; їх інтерпретовано з урахуванням попередньо отриманих кореляційних показників.

Статистично значущі відмінності зафіксовано за низкою шкал методики «Шкала інтолерантності до невизначеності» ($p = 0,01$) та шкалою «Психофізіологія» методики «Духовний потенціал – 2» ($p = 0,01$). Звідси, вік пов'язаний з рівнем толерантності до невизначеності та особливостями психофізіологічного компоненту духовного потенціалу, виступає значущим чинником, який доцільно враховувати під час дослідження інтолерантності до невизначеності та її психологічних детермінант.

Отримані результати частково суперечать даним, наведеним у дослідженнях С. Кузікової С. (2018) щодо вищої толерантності до невизначеності в юнацтва. Проте авторка підкреслює, що підвищений рівень толерантності характерний для осіб, які активно займаються саморозвитком. Це дає підстави припустити: не лише вік як біологічний показник, а й соціально-психологічні чинники (тип зайнятості, самовдосконалення) модифікують рівень толерантності до невизначеності, що потребує подальшої емпіричної перевірки. Тож доцільно було перевірити взаємозв'язок показників толерантності до невизначеності та духовного потенціалу особистості з типами зайнятості жінок.

Серед завдань учасницям вибірки було поставлене питання щодо їх основної зайнятості на вибір («студент», «працюю», «волонтер») і отримано сім груп вибірок (Табл. 3). Аналіз здійснено за допомогою Н-критерію Крускала-Уолліса, який уможливив оцінку відмінностей між вибірками з різними типами зайнятості респонденток.

Таблиця 3

Розподіл респонденток за типом зайнятості

Види зайнятості	Студент	Студент, волонтер	Працюю	Працюю, волонтер	Волонтер	Студент, працює	Студент, працюю, волонтер
n	39	4	171	9	8	26	7
%	14,8	1,5	64,8	3,4	3	9,8	2,7

Примітка: *n* – показник кількості; % – рівень статистичної значущості.

Статистично значущі відмінності між групами, диференційованими за типом зайнятості, виявлено тільки за шкалою «Характер» методики «Духовний потенціал – 2» ($N = 15,4$; $p = 0,01$). Тип зайнятості пов'язаний із рівнем свідомої роботи особистості над удосконаленням власного характеру, тобто розвитку вольових якостей, цілеспрямованості, творчості, оригінальності, порядності, моральності та доброзичливості. Так, професійна і трудова активність може виступати чинником, що сприяє актуалізації особистісного саморозвитку. Подібне висновує Л. Роєнко: трудова діяльність позитивно впливає на вдосконалення характерологічних рис особистості (Роєнко, 2023). Результати, отримані за N -критерієм Крускала-Уолліса, засвідчують наявність статистично значущих відмінностей між групами, однак не визначають їх напрям.

Виявлена парадоксальність кореляційних зв'язків між віком, зайнятістю і основними показниками дослідження. З одного боку, встановлено статистично значущі вікові відмінності, що визначають зростання толерантності до невизначеності та духовності з віком; з другого боку, відсутні чітко виражені відмінності за типом основної діяльності, ускладнюючи однозначну інтерпретацію даних, зумовлюючи необхідність розширення вибірки та уточнення дослідницького дизайну, залучення представників чоловічої статі, що дозволить перевірити стабільність виявлених закономірностей та роль гендерного чинника.

Висновок

У результаті емпіричного дослідження встановлено, що духовний потенціал жінок та їх толерантність до невизначеності перебувають у статистично значущому взаємозв'язку.

Кореляційний аналіз показав наявність переважно зворотних зв'язків між складниками духовного потенціалу (рефлексія, психофізіологія, спрямованість, досвід, загальний рівень духовного потенціалу) та показниками інтолерантності до невизначеності: вищий рівень рефлексії, ціннісно-сміслової спрямованості та інтегрованого духовного досвіду пов'язаний зі зниженням прогностичної та гнітючої тривоги. Тому актуалізація духовного потенціалу виступає психологічним ресурсом, що зменшує інтенсивність негативних когнітивно-емоційних реакцій у ситуаціях невизначеності.

Вік – значущий чинник досліджуваних показників. Зі зростанням віку в жінок знижується рівень інтолерантності до невизначеності та тривожного очікування майбутнього, зростає відповідальність за свій психофізіологічний стан. Тож накопичений життєвий досвід і особистісна зрілість сприяють формуванню більшої толерантності до невизначеності та більш усвідомленого ставлення до здоров'я.

Аналіз відмінностей за типом зайнятості засвідчив статистично значущі розбіжності лише за шкалою «Характер», тобто зв'язок професійної та соціальної активності з розвитком вольових і моральних якостей особистості. Відсутність відмінностей за іншими показниками може вказувати на домінування вікового чинника і необхідність розширити вибірку й уточнити дослідницький дизайн.

Загалом результати підтверджують попередньо висунуту гіпотезу про наявність зв'язку між духовним потенціалом жінки та її толерантністю до невизначеності, однак не дозволяють висувати про причинно-наслідкові залежності. Розвиток рівня духовного потенціалу особистості може попередити посилення інтолерантності до невизначеності, що уможливує вирішення питання впливу тривоги на якість життя жінок і на ефективність їх взаємодії із суспільством, визначає практичну доцільність цього дослідження. Перспективними напрямками подальших досліджень є розширення вибірки (залучення чоловіків), поглиблений аналіз ролі соціально-психологічних чинників (тип зайнятості, сімейний стан, освіта, мотивація самовдосконалення) у поступі толерантності до невизначеності задля підвищення толерантності до невизначеності (Patel et al., 2022), висвітлення терапевтичних втручань, спрямованих на зниження інтолерантності до невизначеності жінок (Näsling et al., 2024), що стане корисним для клінічних інтервенцій та розуміння зміни механізмів та ІТ завдяки екзистенційній терапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Carleton, R. N. (2016). Into the unknown: A review and synthesis of contemporary models involving uncertainty. *Journal of Anxiety Disorders*, 39, 30–43. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2016.02.007>
- Daşcı, E., Salihoğlu, K., & Daşcı, E. (2023). The relationship between tolerance for uncertainty and academic adjustment: The mediating role of students' psychological flexibility during COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1272205. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1272205>
- Doruk, A., Düğenci, M., Ersöz, F., & Öznur, T. (2015). Intolerance of uncertainty and coping mechanisms in nonclinical young subjects. *Archives of Neuropsychiatry*, 52(4), 400–405. <https://doi.org/10.5152/npa.2015.8779>
- Frankl, V. E. (1963). *Man's search for meaning*. Beacon Press.
- Geller, G., Faden, R. R., & Levine, D. M. (1990). Tolerance for ambiguity among medical students: Implications for their selection, training, and practice. *Social Science & Medicine*, 31(5), 619–624. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(90\)90098-D](https://doi.org/10.1016/0277-9536(90)90098-D)
- Grupe, D. W., & Nitschke, J. B. (2013). Uncertainty and anticipation in anxiety: An integrated neurobiological and psychological perspective. *Nature Reviews Neuroscience*, 14(7), 488–501. <https://doi.org/10.1038/nrn3524>
- Gutierrez-Rojas, A., Manco-Herrera, C., Nuñez-Escarcena, X., et al. (2025). The influence of spirituality on psychological resilience in cancer patients undergoing oncological treatment: A cross-sectional study. *BMC Palliative Care*, 24, Article 136. <https://doi.org/10.1186/s12904-025-01768-5>
- Hill, E. M., & Hamm, A. (2019). Intolerance of uncertainty, social support, and loneliness in relation to anxiety and depressive symptoms among women diagnosed with ovarian cancer. *Psycho-Oncology*, 28(3), 553–560. <https://doi.org/10.1002/pon.4975>
- Hillen, M. A., Gutheil, C. M., Strout, T. D., Smets, E. M., & Han, P. K. J. (2017). Tolerance of uncertainty: Conceptual analysis, integrative model, and implications for healthcare. *Social Science & Medicine*, 180, 62–75. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.03.024>
- Грищук, І. (2025). *Психологічні особливості впливу негативного дитячого досвіду на життя в дорослому віці* (Магістерська робота, Волинський національний університет імені Лесі Українки).
- Громова, Г. (2021). Інструменти вимірювання толерантності до невизначеності: Адаптація тесту «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 47(50), 115–130.

- Кузікова, С. (2018). Толерантність до невизначеності: Теоретико-емпіричні розвідки. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки*, 3(1), 67–72.
- Näsling, J., Åström, E., Jacobsson, L., & Ljungberg, J. K. (2024). Effect of psychotherapy on intolerance of uncertainty: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 31(4). <https://doi.org/10.1002/cpp.3026>
- O'Neill, S. C., DeMarco, T., Peshkin, B. N., Rogers, S., Rispoli, J., Brown, K., Valdimarsdottir, H., & Schwartz, M. D. (2006). Tolerance for uncertainty and perceived risk among women receiving uninformative BRCA1/2 test results. *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics*, 142C(4), 251–259. <https://doi.org/10.1002/ajmg.c.30104>
- Panchyshyn, V., Tekok-Kilic, A., Frijters, J. C., & Tardif-Williams, C. (2023). Sensory sensitivity, intolerance of uncertainty, and sex differences predicting anxiety in emerging adults. *Heliyon*, 9(3), e14071. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e14071>
- Парафіло, С. (2025). Соціально-психологічні чинники виникнення екзистенційної кризи у молоді. *Чорноморські наукові студії: Матеріали XI Всеукраїнської конференції*, 370–373.
- Patel, P., Hancock, J., Rogers, M., & Pollard, S. R. (2022). Improving uncertainty tolerance in medical students: A scoping review. *Medical Education*, 56(12), 1163–1173. <https://doi.org/10.1111/medu.14873>
- Помиткін, Е. (2013). *Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості*. Імекс-ЛТД.
- Предко, В. (2023). Толерантність до невизначеності як важливий внутрішній ресурс українців в умовах війни. *Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час*, 353–355.
- Проць, О. (2023). Толерантність до невизначеності осіб із різними особливостями релігійності. *Журнал сучасної психології*, 1(12), 162–173. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2023-1-12>
- Роєнко, Л. (2023). Трудова активність як засіб формування особистості молодшого школяра. *Věda a perspektivy*, 3(22), 245–253.
- Rosser, C. (2018). Intolerance of uncertainty as a transdiagnostic mechanism of psychological difficulties: A systematic review. *Cognitive Therapy and Research*, 42, 741–768. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-9964-z>
- Sahib, A., Chen, J., Cárdenas, D., & Calcar, A. L. (2023). Intolerance of uncertainty and emotion regulation: A meta-analytic and systematic review. *Clinical Psychology Review*, 101, Article 102270. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102270>
- Söylev, Ö. F., Kaş, Ç., & Okan, N. (2025). Spiritual orientation and mental health: An SEM analysis of meaning and death attitudes as mediators in Turkish religious officials. *BMC Psychology*, 13, Article 406. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02729-6>
- Strout, T. D., Hillen, M., Gutheil, C., et al. (2018). Tolerance of uncertainty: A systematic review of health and healthcare-related outcomes. *Patient Education and Counseling*, 101(9), 1518–1537. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2018.03.030>
- Симончук, О. (2024). Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: Концептуальні та емпіричні пошуки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 1, 26–62.
- Tamres, L. K., Janicki, D., & Helgeson, V. S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 2–30. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1

- Torpus, K., Usta, G., Özbay, S. Ç., & Kanbay, Y. (2025). The moderating role of gender in the impact of intolerance of uncertainty on earthquake fear in Türkiye. *Psychology, Health & Medicine*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/13548506.2025.2564301>
- Vives, M.-L., & FeldmanHall, O. (2018). Tolerance to ambiguity predicts prosocial behavior. *Nature Communications*, 9, Article 2156. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-04631-9>
- Wong, P. T. P. (2012). Toward a dual-systems model of what makes life worth living. In *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* (pp. 3–22). Routledge.

REFERENCES

- Carleton, R. N. (2016). Into the unknown: A review and synthesis of contemporary models involving uncertainty. *Journal of Anxiety Disorders*, 39, 30–43. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2016.02.007>
- Daşcı, E., Salihoğlu, K., & Daşcı, E. (2023). The relationship between tolerance for uncertainty and academic adjustment: The mediating role of students' psychological flexibility during COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1272205. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1272205>
- Doruk, A., Düğenci, M., Ersöz, F., & Öznur, T. (2015). Intolerance of uncertainty and coping mechanisms in nonclinical young subjects. *Archives of Neuropsychiatry*, 52(4), 400–405. <https://doi.org/10.5152/npa.2015.8779>
- Frankl, V. E. (1963). *Man's search for meaning*. Beacon Press.
- Geller, G., Faden, R. R., & Levine, D. M. (1990). Tolerance for ambiguity among medical students: Implications for their selection, training, and practice. *Social Science & Medicine*, 31(5), 619–624. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(90\)90098-D](https://doi.org/10.1016/0277-9536(90)90098-D)
- Grupe, D. W., & Nitschke, J. B. (2013). Uncertainty and anticipation in anxiety: An integrated neurobiological and psychological perspective. *Nature Reviews Neuroscience*, 14(7), 488–501. <https://doi.org/10.1038/nrn3524>
- Gutierrez-Rojas, A., Manco-Herrera, C., Nuñez-Escarcena, X., et al. (2025). The influence of spirituality on psychological resilience in cancer patients undergoing oncological treatment: A cross-sectional study. *BMC Palliative Care*, 24, Article 136. <https://doi.org/10.1186/s12904-025-01768-5>
- Hill, E. M., & Hamm, A. (2019). Intolerance of uncertainty, social support, and loneliness in relation to anxiety and depressive symptoms among women diagnosed with ovarian cancer. *Psycho-Oncology*, 28(3), 553–560. <https://doi.org/10.1002/pon.4975>
- Hillen, M. A., Gutheil, C. M., Strout, T. D., Smets, E. M., & Han, P. K. J. (2017). Tolerance of uncertainty: Conceptual analysis, integrative model, and implications for healthcare. *Social Science & Medicine*, 180, 62–75. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.03.024>
- Hromova, H. (2021). Instrumenty vymiriuvannia tolerantnosti do nevyznachenosti: Adaptatsiia testu "Shkala intolerantnosti do nevyznachenosti" N. Karletona. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 47(50), 115–130. [in Ukrainian]
- Hryshchuk, I. (2025). *Psykhologichni osoblyvosti vplyvu nehatyvnoho dytiachoho dosvidu na zhyttia v dorosloму vitsi* (Master's thesis, Volyn Lesya Ukrainka National University). [in Ukrainian]
- Kuzikova, S. (2018). Tolerantnist do nevyznachenosti: Teoretyko-empyrychni rozvidky. *Naukovyi visnyk KhDU. Serii: Psykhologichni nauky*, 3(1), 67–72. [in Ukrainian]

- Näsling, J., Åström, E., Jacobsson, L., & Ljungberg, J. K. (2024). Effect of psychotherapy on intolerance of uncertainty: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 31(4). <https://doi.org/10.1002/cpp.3026>
- O'Neill, S. C., DeMarco, T., Peshkin, B. N., Rogers, S., Rispoli, J., Brown, K., Valdimarsdottir, H., & Schwartz, M. D. (2006). Tolerance for uncertainty and perceived risk among women receiving uninformative BRCA1/2 test results. *American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics*, 142C(4), 251–259. <https://doi.org/10.1002/ajmg.c.30104>
- Panchyshyn, V., Tekok-Kilic, A., Frijters, J. C., & Tardif-Williams, C. (2023). Sensory sensitivity, intolerance of uncertainty, and sex differences predicting anxiety in emerging adults. *Heliyon*, 9(3), e14071. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e14071>
- Parafylo, S. (2025). Sotsialno-psykholohichni chynnyky vynyknennia ekzystentsiinoi kryzy u molodi. *Chornomorski naukovi studii: Materialy XI Vseukrainskoi konferentsii*, 370–373. [in Ukrainian]
- Patel, P., Hancock, J., Rogers, M., & Pollard, S. R. (2022). Improving uncertainty tolerance in medical students: A scoping review. *Medical Education*, 56(12), 1163–1173. <https://doi.org/10.1111/medu.14873>
- Pomytkin, E. (2013). *Psykholohichna diahnozyka dukhovnoho potentsialu osobystosti*. Imeks-LTD. [in Ukrainian]
- Predko, V. (2023). Tolerantnist do nevyznachenosti yak vazhlyvyi vnutrishnii resurs ukraintsiv v umovakh viiny. *Aktualni problemy okhorony psikhichnoho zdorovia ukrainskoho narodu u voiennyi i povoiennyi chas*, 353–355. [in Ukrainian]
- Prots, O. (2023). Tolerantnist do nevyznachenosti osib iz rizznymy osoblyvostiamy relihiinosti. *Zhurnal suchasnoi psykholohii*, 1(12), 162–173. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2023-1-12> [in Ukrainian]
- Roienko, L. (2023). Trudova aktyvnist yak zasib formuvannia osobystosti molodshoho shkoliara. *Věda a perspektivy*, 3(22), 245–253. [in Ukrainian]
- Rosser, C. (2018). Intolerance of uncertainty as a transdiagnostic mechanism of psychological difficulties: A systematic review. *Cognitive Therapy and Research*, 42, 741–768. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-9964-z>
- Sahib, A., Chen, J., Cárdenas, D., & Calcar, A. L. (2023). Intolerance of uncertainty and emotion regulation: A meta-analytic and systematic review. *Clinical Psychology Review*, 101, Article 102270. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102270>
- Söylev, Ö. F., Kaya, Ç., & Okan, N. (2025). Spiritual orientation and mental health: An SEM analysis of meaning and death attitudes as mediators in Turkish religious officials. *BMC Psychology*, 13, Article 406. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02729-6>
- Strout, T. D., Hillen, M., Gutheil, C., et al. (2018). Tolerance of uncertainty: A systematic review of health and healthcare-related outcomes. *Patient Education and Counseling*, 101(9), 1518–1537. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2018.03.030>
- Symonchuk, O. (2024). Sotsialna struktura ukrainskoho suspilstva pid vplyvom povnomasshtabnoi viiny: Kontseptualni ta empirychni poshuky. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*, 1, 26–62. [in Ukrainian]
- Tamres, L. K., Janicki, D., & Helgeson, V. S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 2–30. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1

- Torpus, K., Usta, G., Özbay, S. Ç., & Kanbay, Y. (2025). The moderating role of gender in the impact of intolerance of uncertainty on earthquake fear in Türkiye. *Psychology, Health & Medicine*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/13548506.2025.2564301>
- Vives, M.-L., & FeldmanHall, O. (2018). Tolerance to ambiguity predicts prosocial behavior. *Nature Communications*, 9, Article 2156. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-04631-9>
- Wong, P. T. P. (2012). Toward a dual-systems model of what makes life worth living. In *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* (pp. 3–22). Routledge.